

PEDAGOGIKA VA PSIXOLOGIYANING O‘ZARO BOG‘LIQLIGI VA TA’LIM JARAYONIDAGI O‘RNI

Axrorov Azamat Abrorovich

Jizzax Davlat Pedagogika Universiteti, Pedagogika va psixologiya fakulteti talabasi
akhroroff.2299@gmail.com

Annotatsiya: *Ushbu maqolada pedagogika va psixologiyaning o‘zaro bog‘liqligi, ularning ta’lim jarayonidagi roli hamda zamonaviy yondashuvlar yoritilgan. Pedagogika ta’lim va tarbiyaning nazariy hamda amaliy asoslarini o‘rgansa, psixologiya inson ruhiy jarayonlari va shaxsiy rivojlanishini tadqiq qiladi. Ushbu fanlarning uyg‘unligi o‘quvchilarning individual ehtiyojlarini inobatga olgan holda samarali ta’lim berish imkoniyatini yaratadi.*

Kalit so‘zlar: *Pedagogika, psixologiya, ta’lim jarayoni, shaxsiy rivojlanish, motivatsiya, pedagogik yondashuvlar, emotsional intellekt, konstruktivizm, individual yondashuv, ta’lim metodlari, stress, diqqat, o‘quvchilar psixologiyasi, o‘qitish strategiyalari, tarbiya.*

Zamonaviy ta’lim tizimi insonni har tomonlama rivojlantirish va uning jamiyatda muvaffaqiyatli shaxs sifatida shakllanishini ta’minlashga yo’naltirilgan. Bu jarayonda pedagogika va psixologiya fanlari muhim rol o‘ynaydi. Pedagogika ta’lim va tarbiyaning nazariy va amaliy asoslarini o‘rgansa, psixologiya inson ongi, ruhiy jarayonlari, hissiyotlari va xulq-atvorini tadqiq etadi. Ushbu ikki fan birgalikda ta’lim samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Pedagogika va psixologiya o‘quvchilarning qobiliyatlarini rivojlantirish, ta’lim jarayonini shaxsiy ehtiyojlarga moslashtirish va o‘qitish usullarini takomillashtirishga yordam beradi. Ushbu maqolada pedagogika va psixologiyaning o‘zaro bog‘liqligi, ta’lim jarayonidagi ahamiyati va zamonaviy yondashuvlar haqida batafsil so‘z yuritiladi.

Pedagogika insonning har tomonlama rivojlanishi uchun ta’lim va tarbiya jarayonlarini o‘rganadigan fan hisoblanadi. U quyidagi asosiy vazifalarni bajaradi:

1. Ta’lim metodlarini ishlab chiqish – samarali o‘qitish usullarini tadqiq etadi va joriy qiladi.
2. Tarbiya jarayonini boshqarish – yosh avlodning axloqiy, ma’naviy va estetik tarbiyasini shakllantirishga yordam beradi.
3. Shaxsning intellektual va ijodiy rivojlanishini qo‘llab-quvvatlash – har bir o‘quvchining qobiliyatlarini aniqlash va rivojlantirish strategiyalarini ishlab chiqadi.

Psixologiya insonning ruhiy dunyosi, tafakkuri va hissiy holatlarini o‘rganadi. Ta’lim jarayonida psixologiya quyidagi vazifalarni bajaradi:

- o‘quvchilarning individual xususiyatlarini aniqlash – har bir bolaning xulq-atvori, fikrlash uslubi va emotsional rivojlanish darajasi inobatga olinadi;

• o‘qitish jarayonida psixologik tamoyillarni qo‘llash – bilimlarni samarali o‘zlashtirish uchun psixologik metodlar ishlab chiqiladi;

• o‘quvchilarning motivatsiyasini oshirish – ta’lim jarayonida o‘quvchilarning qiziqishini orttirish va ularning faol ishtirokini ta’minlashga qaratilgan strategiyalarni ishlab chiqadi.

Pedagogika va psixologiya bir-biri bilan chambarchas bog‘liq bo‘lib, ta’lim samaradorligini oshirishda birgalikda ishlaydi. Ularning asosiy bog‘liqligi quyidagi jihatlarida namoyon bo‘ladi:

1. O‘quvchilarning yoshi va qobiliyatlariga mos metodlarni tanlash.
2. Motivatsiya va o‘quv jarayonidagi rag‘batlantirish usullarini qo‘llash.
3. Individual yondashuv orqali o‘quvchilar qobiliyatlarini rivojlantirish.

Psixologiya inson rivojlanishining turli bosqichlarini o‘rganadi. Masalan:

• Jean Piaget kognitiv rivojlanish nazariyasi asosida bolalar qanday bilimlarni qanday bosqichda o‘zlashtirishini tushuntiradi;

• Lev Vygotsky ijtimoiy o‘rganish nazariyasiga ko‘ra, o‘quvchilar jamiyat va muloqot orqali bilim oladi;

• Erik Erikson shaxsiy rivojlanish nazariyasi shaxsiyat shakllanishi va o‘qitish jarayoni o‘rtasidagi bog‘liqlikni tushuntiradi.

Zamonaviy pedagogik va psixologik yondashuvlarni birma-bir ko‘rib chiqamiz.

Konstruktivistik ta’lim. Bu yondashuv o‘quvchilarning faol ishtirokiga asoslangan bo‘lib, ular bilimni mustaqil ravishda o‘zlashtirishga yo‘naltiriladi. O‘qituvchi faqat yo‘lboshchi bo‘lib, o‘quvchilar o‘z tajribalariga asoslanib yangi bilimlarni shakllantiradi.

Emotsional intellekt va ta’lim. Ta’lim jarayonida o‘quvchilarning emotsional holati va hissiy barqarorligi katta ahamiyatga ega. O‘quvchilar o‘z hissiyotlarini boshqarish, o‘zaro hamkorlik qilish va ijtimoiy muhitda o‘zini tutish qoidalarini o‘rganishlari zarur.

Differensial va individual yondashuv. Har bir o‘quvchining ehtiyojlarini inobatga olgan holda ta’lim berish muhimdir. Ba’zi o‘quvchilar tez o‘rganishi, boshqalari esa qo‘shimcha yordamsiz qiyinchilikka duch kelishi mumkin. Shu sababli, ta’lim jarayoni har bir o‘quvchiga moslashtirilishi lozim. Ko‘pgina o‘quvchilar diqqatni jamlashda yoki motivatsiyani saqlashda qiynaladi. Bunga yechim sifatida:

- o‘yinli ta’lim metodlari qo‘llanilishi;
- o‘quv jarayonida turli vizual va interaktiv materiallardan foydalanish;
- rag‘batlantiruvchi tizimlar joriy etilishi mumkin.

O‘quvchilarning haddan tashqari bosim ostida bo‘lishi ularning ruhiy salomatligiga salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Ushbu muammolarni bartaraf etish uchun o‘qituvchilar va ota-onalar farzandlarning emotsional holatini nazorat qilishi, psixologik treninglar va motivatsion mashg‘ulotlar o‘tkazilishi, qulay va qo‘llab-quvvatlovchi muhit yaratish muhimdir.

Pedagogika va psixologiya zamonaviy ta’lim jarayonining asosiy tayanch fanlari bo‘lib, ular o‘zaro chambarchas bog‘langan holda inson shaxsining intellektual, axloqiy va emotsional rivojlanishiga xizmat qiladi. Pedagogika ta’lim va tarbiya jarayonining nazariy

va amaliy jihatlarini o‘rganib, samarali o‘qitish metodlarini ishlab chiqishga yo‘naltirilgan bo‘lsa, psixologiya insonning ruhiy jarayonlari va o‘qishdagi individual xususiyatlarini o‘rganishga asoslanadi. Ushbu ikki fan o‘zaro uyg‘unlashgan holda qo‘llanilganda, ta’lim samaradorligi sezilarli darajada oshadi.

Zamonaviy ta’lim tizimida o‘qituvchilarning psixologik bilimlarga ega bo‘lishi muhim ahamiyat kasb etadi. Chunki har bir o‘quvchining bilim olish jarayoniga bo‘lgan munosabati, diqqatini jamlash darajasi, motivatsiyasi va psixologik holati turlicha bo‘lishi mumkin. Shu sababli, pedagoglar har bir o‘quvchining individual ehtiyojlarini inobatga olib, unga mos o‘qitish strategiyalarini ishlab chiqishi zarur. Ta’lim jarayonida o‘quvchilarning qiziqishini oshirish, ularda ijodiy fikrlash va mustaqil qaror qabul qilish ko‘nikmalarini shakllantirish muhim vazifalardan biridir.

Maqolada ta’lim jarayonida uchraydigan psixologik muammolar va ularning yechimlari ham ko‘rib chiqildi. O‘quvchilarning stress, diqqat yetishmovchiligi va motivatsiya pasayishi kabi muammolari pedagogik va psixologik yondashuvlar orqali samarali hal etilishi mumkin. Rag‘batlantirish, emotsional qo‘llab-quvvatlash, individual yondashuv va innovatsion pedagogik metodlarni qo‘llash orqali ta’lim sifatini oshirishga erishish mumkin. Shuningdek, zamonaviy pedagogik va psixologik yondashuvlar, jumladan, konstruktivizm, faoliyatga yo‘naltirilgan ta’lim, emotsional intellektni rivojlantirish va differensial yondashuv ta’lim jarayonining asosiy tamoyillaridan biri bo‘lishi lozim. Ushbu metodlar o‘quvchilarning mustaqil fikrlashini shakllantirish, ularning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish va bilimlarni hayotiy tajribaga moslashtirish imkonini beradi.

Kelajakda ta’lim tizimini yanada takomillashtirish uchun pedagogika va psixologiya fanlari o‘rtasidagi integratsiyani kuchaytirish, o‘qituvchilar va psixologlarning o‘zaro hamkorligini rivojlantirish hamda ta’lim muassasalarida psixologik xizmatni kuchaytirish muhim ahamiyat kasb etadi. Ta’lim jarayonida ilmiy yondashuvlarni tatbiq etish va innovatsion texnologiyalardan foydalanish orqali o‘quvchilarning shaxsiy rivojlanishini maksimal darajada qo‘llab-quvvatlash mumkin.

Umuman olganda, pedagogika va psixologiya uchun uyg‘unlashgan holda qo‘llanilishi ta’lim jarayonining samaradorligini oshirish, o‘quvchilarning shaxsiy va akademik muvaffaqiyatga erishishiga ko‘maklashish hamda jamiyat uchun barkamol avlodni tarbiyalashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 29-apreldagi PQ-4312-sonli qarori "Ta’lim tizimini modernizatsiyalash va pedagogik kadrlar malakasini oshirish to‘g‘risida".
2. O‘zbekiston Respublikasi Ta’lim Vazirligi. "Zamonaviy ta’lim metodlari va innovatsion pedagogika" – Toshkent, 2022.
3. Abdullayeva G. "Pedagogika asoslari" – Toshkent: O‘zbekiston Milliy Universiteti nashriyoti, 2020.

4. Jalolov J. "Ta'lim jarayonida psixologik yondashuvlar" – Toshkent: Fan va texnologiya, 2018.
5. Vygotsky L.S. "Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes" – Harvard University Press, 1978.
6. Piaget J. "The Psychology of Intelligence" – Routledge, 1950.
7. Erikson E.H. "Childhood and Society" – W.W. Norton & Company, 1950.
8. Woolfolk A. "Educational Psychology" – Pearson, 2019.
9. Slavin R.E. "Educational Psychology: Theory and Practice" – Pearson, 2021.
10. Gardner H. "Multiple Intelligences: New Horizons in Theory and Practice" – Basic Books, 2006.